

Geol. vjesnik	33	237—240	1 slika	Zagreb, 1981
---------------	----	---------	---------	--------------

55(091):92 Visiani

Prilozi povijesti geoloških znanosti u Hrvatskoj VI.

Paleobotanička istraživanja Roberta Visianija Šibenčanina

VANDA KOCHANSKY-DEVIDE

*Geološko-paleontološki zavod Prir.-mat. fakulteta,
Soc. revolucije 8, YU — 41000 Zagreb*

G. 1978. navršilo se je stotinu godina od smrti profesora botanike Univerziteta u Padovi, glasovitog istraživača i enciklopediste Roberta Visianija Šibenčanina, koji je osim u botanici ostavio dubok trag i u paleobotanici, hortikulturi i fitopatologiji, a značajari je i njegov rad na području medicine, ihtiologije i poljoprivrede. Sakupljao je narodna imena bilja u Dalmaciji, bio je pjesnik i filozof.

Razred za prirodne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u suradnji sa Skupštinom općine Šibenik, Sveučilištem u Splitu, Hrvatskim prirodoslovnim društvom, Botaničkim zavodom Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, Čakavskim saborom u Splitu, Muzejom grada Šibenika i Hortikulturnim udruženjem SR Hrvatske, priredili su uz izdašnu pomoć i sudjelovanje Univerziteta u Padovi, Znanstveni skup u povodu 100-godišnjice smrti R. Visianija od 5—8. 10. 1978. u Šibeniku. Održano je 40 predavanja i 2 ekskurzije (na rijeku Krku i na Kor-nate). Sudjelovalo je petnaestak botaničara iz Padove i Trsta. U Muzeju grada Šibenika otvorena je izložba o životu i djelu R. Visianija i izložba cvijeća; otkrivena je spomen-ploča na rodnoj kući i položen vijenac na grob. Svi učesnici skupa dobili su reprint-izdanje ranog Visianijeva djela »Stirpium dalmaticarum specimen«, Patavii 1826, s prijevodom J. Radića »Ogled dalmatinskog bilja«, Predgovorom P. Matkovića, Komentarom J. Radića i Bibliografijom Visijanijevih radova. Prije Skupa izašla je knjižica Sadržaji predavanja, a Zbornik simpozija predviđa se u toku g. 1979. Oko polovice predavanja bilo je historijskog karaktera, a prikazivala su raznoliku Visianijevu djelatnost i veze s drugim istraživačima. Sticajem prilika izostao je prikaz Visianija kao paleobotaničara, što nastojim ovim člankom nadoknaditi. Za čitatelje Geološkog vjesnika dajem i kratki prikaz života R. Visianija (dijelom prema P. Matkoviću, 1978).

Robert Visiani Šibenčanin (Roberto de Visiani), rođen je u Šibeniku 9. 4. 1800. Otac Ivan (Giovanni Batista), porijeklom iz Francuske, bio je šibenski liječnik. Majka mu se zvala Mandalena r. Dražić. Dražića ima i danas mnogo u sjevernoj Dalmaciji, osobito oko Zadra (Kali, Iz, Zemunik, Benkovac itd.), a nešto i drugdje širom Hrvatske (Slavonija, Kordun, Dubrovnik). Robert je polazio gimnaziju i filozofiju na sjemeništu u Spli-

tu. Od 1817. studira medicinu i kirurgiju na univerzitetu u Padovi i 1922. postiže doktorat medicinskih znanosti. Iste godine postaje asistent profesora botanike na Medicinskom fakultetu u Padovi i liječnika G. A. B o n a t a. U razdoblju od 4 godine publicirao je prijevod na talijanski Uvoda u proučavanje bilja, bečkog profesora botanike N. J. J a c q u i n a s t u mačenjima i dopunama, te već spominjani *Stirpium dalmaticarum specimen*, gdje se već vidi njegovo dobro poznavanje dalmatinske flore kao i nastojanje da prikupi narodna hrvatska imena, koja je unio u inače latinski tekst.

Danas je teško utvrditi, koji je bio razlog da napušta asistentsko mjesto i vraća se u Dalmaciju. S u l e k (1879) misli da je bila želja da obradi kompletnu floru Dalmacije. Visiani je kao liječnik i kirurg radio u Kotoru, Drnišu i Budvi do 1835, kad se nakon 8 godina vraća u Padovu, postaje 14. 1. 1835. upraviteljem Botaničkog vrta, iduće godine profesor-suplent, a 4. 3. 1837, nakon smrti B o n a t a, redoviti profesor i upravitelj Botaničkog vrta do umirovljenja 17. 5. 1873. kao profesora, dok je vrtom upravljao do smrti 4. 5. 1878. (C u r t i, 1978; P a g a n e l l i, 1978). Botanička katedra i vrt prelaze 1860. s Medicinskog na Filozofski fakultet, a kasnije na Fakultet matematike, fizike i prirodnih znanosti (C u r t i 1978). Za vrijeme svog boravka u Dalmaciji upoznao je još bolje floru južne Hrvatske, te dijelom Crne Gore, Hercegovine i Bosne. Rezultat je toga njegovo glavno djelo »Flora dalmatica« u 3 knjige (1842, 1847, 1852) i 3 suplementa (1872, 1877, i 1882). I Flora dalmatica sadrži naša narodna imena bilja.

U toku svog života publicirao je Visiani 63 rasprave te tridesetak literarnih eseja, pjesama, kritika, biografija, recenzija i dr. (B e g u i n o t 1978). Bio je počasni član Srpskog učenog društva od g. 1867, Jugoslavenske akademije od 20. 11. 1876. Osim toga bio je redoviti ili počasni član pedesetak akademija i znanstvenih društava širom svijeta. Održavao je veze s našim prirodoslovcima, osobito s J. P a n č i ć e m i S. B r u s i n o m. Želio je da bude sahranjen u Šibeniku, uz roditelje, na groblju sv. Ane, što je i ostvareno, a mramorni sarkofag i danas mu je lijepo sačuvan.

U vrijeme kad je Visiani bio već profesor u Padovi izašle su u izdanjima bečke akademije najprije dvije predobjave tada poznatog paleobotaničara C. E t t i n g s h a u s e n a (1853, 1854), a nakon toga opsežna rasprava s 14 tabla (1855) o eocenskoj flori Promine. S nalazišta Veliki Točak — vrelo i okna Barbara kod Siverića sabrana je bogata zbirka karboniziranog bilja u kojoj je E t t i n g s h a u s e n odredio 71 vrstu. Faune mekušaca i numulita u krovini potvrđuju eocensku starost flore. U isto vrijeme je obrađivao i publicirao Visiani terciarnu floru mjesta Novale u okolici Vicenze s koautorom gimnazijskim profesorom Abramom M a s s a l o n g o iz Verone (1854, 1856). Paleobotanička istraživanja u ono su vrijeme tek počela, pa autori dokazuju još važnost istraživanja fosilnih flora. Opisano floru iz okolice Vicenze, Visiani uspoređuje s dotad poznatim terciarnim florama Evrope. S Prominom ta flora ima samo 3 zajedničke vrste, najviše sa Sockom (19) i Radobojom (15). To je bilo vrijeme kada se smatralo sve flore basena sa smeđim ugljenom miocenskima i tek je E t t i n g s h a u s e n prekinuo s time. Iz Novale su autori opisali 74 vrste, a o starosti se ne izjašnjavaju, samo donose opsežne usporedbe s inim terciarnim florama.

ROBERT VISIANI

U svojoj raspravi o fosilnim biljkama Dalmacije, Visiani (1858) navodi da ga je krasna Ettingshausenova rasprava potakla da i on zaželi imati tako lijepu zbirku. Obratio se na Ettingshausenove sabirače, direktora Jadranskog ugljenokopnog društva G. Schlehana i na svog »vrlog sunarodnjaka« prof. dr F. Lanzu, pa je od njih primio još ljepših primjeraka od onih ranije nađenih. Također je dobio na raspolaganje primjerke obrađene od Ettingshausena, profesora u Grazu, a i novo prikupljene kod kartiranja, koji su se nalazili u Drž. geološkom institutu u Beču. U zahvali direktoru tog Instituta G. Haidingeru (1858: 5), Visiani navodi »fondatore e direttore dell'Istituto geologico del nostro impero«. U prvi čas nas začuđuje ... »del nostro impero«, dakle osnivač i ravnatelj Geološkog instituta našeg carstva«. No u ono vrijeme, tj. od 1815—1859, Austrougarskoj pripada i Lombardijsko-venecijansko kraljevstvo i Visiani je zapravo podanik Beča, bilo da je službovao u Drnišu, Budvi ili Kotoru, bilo u Padovi. Tek nakon ujedinjenja Italije, 1860, ostajući na svom mjestu, Visiani potpada pod kraljevinu Italiju te postaje i njen senator. Ta zahvala svima od kojih je primio fosilne objekte kaže nam još nešto: tu vidimo već tada postignuti Visianijev ugled, da su mu poslali sve do tada sabrane primjerke. U uvodu djela o fosilnim biljkama Dalmacije, Visiani raspravlja o značenju istraživanja fosilnog bilja, navodi dotadašnje nalaznike i istraživače fosilnog bilja u Dalmaciji (Fortis, Bich, Braun, Erbreich, Schlehan, Rössler, Lanza i Ettingshausen), tvrdi da se u prominskoj flori radi o gornjem eocenu, ističe nomenklatura pitanja, daje na razmjerno moderan način popis upotrebijene literature od 14 referenci i opisuje 21 vrstu: samo one koje su nove ili prvi puta određene u Promini. Time dokazuje moderni pristup taksonomskoj problematici. Kompletni popis prominskih vrsta daje samo tabelarno. U toj tabeli navodi i druga nalazišta tih vrsta (ako ih je bilo), u trećoj rubrici analogne živuće vrste te kod egzotičnih označuje zemlju ili bar kontinent gdje rastu. Nesavremeno, međutim, djeluje njegova želja, da poveže recentne vrste istog područja s fosilnom florom. Tako na kraju rasprave nalazimo 6 stranica trostupčanog popisa: Biljke prominske flore, živuće u brdu i susjednim poljima. Iako danas takav popis nema smisla za usporedbu, važan je sam po sebi, jer donosi sistematskim redom sve poznate vrste prominskog kraja (oko 500 vrsta).

Nakon toga Visiani se opet vraća talijanskoj terciarnoj flori, te opisuje 1862. 15 vrsta palmi perasta lišća Italije. Čitav rad je na latinskom jeziku. Posebno 1867. prikazuje 3 m velike ostatke palme *Latanites maximiliani* iz okoline Vicenze. Posvetio ju je Maximilianu Habsburgu, koji je na svojoj ekspediciji brodom oko svijeta iz američkih tropa donio niz novih biljnih vrsta, te je neke dobio i padovski botanički vrt. G. 1869. objavljuje Visiani opise novih rodova *Agavites* i *Aloites* iz Vicentinske provincije, a 1875. daje njihove slike i opisuje ih, a osim toga raspravlja o karbonskom rodu *Noeggerathia* i opisuje 7 vrsta iz Češke. Tu kritički izlučuje neke oblike i priključuje ih rodovima *Podocarpus*, *Zamia* i dr., a priključuje se Brongniartovu mišljenju da je *Noeggerathia* predstavnik posebne familije, sluteći osebnost tih biljaka, koje danas predstavljaju zaseban razvojni phylum.

Naši su se geolozi prilikom izrade Osnovne geološke karte Drniš nedavno ponovno suočili s prominskom paleoflorom a ta je bila opisana pred

120 godina. Oni smatraju da materijal Ettingshausena i Visianija potječe iz donjeg dijela prominskih naslaga. Sada je na samom vrhu Promine planine sabrana mlađa flora, vjerojatno gornjoeocenska (za usmeno saopćenje zahvaljujem K. Sakaču, 1978). Ta eocenska flora nalazi se i na drugim lokalitetima širom geološke karte Drniš (čiji Tumač bi trebao izaći iz tiska 1979, s detaljnim podacima). Svakako je žalosno, da se tek nakon 120 godina pristupa djelomičnom novom sabiranju fosila, a gdje je još obrada!

LITERATURA

- Be guinot, A. (prev. C. M.; prired. P. M.): Robert Visiani Šibenčanin. Bibliografija. U: R. Visiani: Oglad dalmatinskog bilja. *Bibl. Prir. znan.*, 2, Čakavski sabor, Split, 199—206, 1978.
- Cur ti, L.: La cattedra di botanica a Padova all'epoca del de Visiani. Znan. skup u povodu 100 g. smrti R. Visianija Šibenčanina. Sadržaji i saopćenja. Razred za prir. znan. JAZU, str. 9, Šibenik, 1978.
- Ett ingshausen, C.: Über die fossile Flora des Monte Promina in Dalmatien. *Sitzungsber. Akad. Wiss., Math. nat. Cl.* 10, 424—428, Wien, 1853.
- Nachtrag zur eocenen Flora des Monte Promina in Dalmatien. *Sitzungsber. Akad. Wiss., Math. nat. Cl.*, 12, 180—182, Wien, 1854.
- Die eocene Flora des Monte Promina. *Denkschr. math. nat. Cl. Akad. Wiss.* Wien, 8, 17—44, 14 tab., Wien, 1855.
- Mat ković, P.: Predgovor. U: R. Visiani: Oglad dalmatinskog bilja. *Bibl. prir. znan.* 2, Čakavski sabor, Split, 7—12, 1978.
- Pa ganelli, A.: L'orto botanico dell'Università di Padova e l'opera di de Visiani. Znan. skup u povodu 100 g. smrti R. Visianija Šibenčanina. Sadržaji i saopćenja. *Razr. prir. znan. JAZU*, str. 12, Šibenik, 1978.
- Su lek, B.: Roberto de Visiani. *Rad Jugosl. akad. znan. umjetn.*, 50, 176—197, Zagreb, 1879.
- Vi siani, R.: Flora Dalmatica sive enumeratio stirpium vascularium quas hactenus in Dalmatia lectas et sibi observatas. I (1842), XII + 252, 25 tab., II (1847), X + 268, 28 tab., III (1852), 388, 4 tab., Hofmaister, Lipsiae.
- Piante fossili della Dalmazia. *Mem. R. Istituto Veneto sci., lettere arti*, 7, 421—454, 6 tav., Venezia, 1858.
- Palmae pinnatae tertiariae agri Veneti. *Mem. R. Istituto Veneto sci., lettere arti*, 11, dio 3, 435—450, 12 tab., Venezia, 1862.
- Sopra una nuova specie di Palma fossile. *Atti R. Accad. sci. Fis. Mat.*, 3/24, 1—8, 1' tav., Napoli, 1867.
- Di due nuovi generi di piante fossili. *Rivista periodica lavori R. Accad. sci. lettere, arti, Padova*, 18, trimestre 1—2, 59—62, Padova, 1869.
- Florae Dalmaticae supplementum. *Mem. R. Istituto Veneto*, 16, 35 pp., 10 tav., Venezia, 1872.
- Di alcuni generi di piante fossili. *Mem. Istituto Veneto sci., lettere, arti*, 18, 459—466, 8 tav., Venezia, 1875.
- Florae Dalmaticae supplementum alter adjectis plantis in Bosnia, Hercegovina et Montenegro crescentibus. *Mem. Istituto Veneto sci. lettere arti*, 20, 115 pp., 1 tav., Venezia, 1877, 22, 475 pp., 7 tav., Venezia, 1882.
- Oglad dalmatinskog bilja. (Preveo J. Radić). *Stirpium dalmaticarum specimen*, Patavii 1826. Prijevod, reprint. Čakavski sabor, Split, *Bibl. Prirodosl. znanosti*, 2, 1—207, il., Split, 1978.
- & Massalongo, A.: Synopsis plantarum florum tertiariae novalensis. *Flora* (n. ser.) 12, p. 113, 1854.
- — Flora dei terreni terziarii di Novale nel Vicentino. *Mem. R. Acad. sci., Torino* (ser. 2); 17, p. 199, 19 tav., Torino, 1858.